

Stavovi mladih korisnika Facebooka iz Hrvatske o pušenju duhana

Attitudes of young Facebook users from Croatia towards tobacco smoking

Dalila Perković¹, Marta Čivljak²

¹ Sveučilište u Zagrebu, Medicinski fakultet, Sveučilišni diplomski studij sestrinstva, Šalata 3, 10000 Zagreb, Hrvatska

¹ University of Zagreb, School of Medicine, University graduate study nursing, Šalata 3, 10000 Zagreb, Croatia

²Katedra za medicinsku sociologiju i ekonomiku zdravstva, Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Škola narodnog zdravlja "Andrija Štampar", Rockefellerova 4, 10 000 Zagreb, Hrvatska

²Department of Medical Sociology and Farmacoconomics, University of Zagreb, "Andrija Štampar" School of Public Health, Rockefellerova 4, 10 000 Zagreb, Croatia

Sažetak

Uvod: Mladež tijekom sazrijevanja i traženja identiteta počinje eksperimentirati s društveno najprihvaćenijom i legalnom drogom – duhanom. Kontinuirano povećanje broja korisnika interneta čini taj medij dobrim komunikacijskim kanalom kojim se može utjecati na informiranje, razvoj stava, na zdravstveno ponašanje, ali omogućava i provedbu istraživanja. Cilj ovog rada je bio istražiti stavove o pušenju duhana kod mladih korisnika društvene mreže Facebook.

Metoda: Pomoću internetskog anketnog upitnika na društvenoj je mreži Facebook provedeno istraživanje stavova mladih o pušenju duhana.

Rezultati: Upitnik je ispunilo ukupno 203 osobe, od kojih je 108 zadovoljilo kriterije za istraživanje te su oni uključeni u analizu. Od 108 ispitanika 23 (21%) su muškarca i 85 (79%) je žena. Njih 57,4% su pušači. Pušača je znatno više u dobi od 19 do 24 godine. Srednja dob početka pušenja je 16 godina. Pušači većinom ne znaju razlog početka pušenja, puše zbog osjećaja odraslosti i pritiska društva. Navode da trenutno puše zbog osobnog zadovoljstva, stresa i navike. Ispitanici u dobi od 19 do 24 godine u velikoj mjeri gaje stav da adolescenti i mladi ne bi trebali kupovati cigarete te da pušenje uzrokuje isušivanje kože i prijevremeno starenje. Sveukupno 75% ispitanika slaže se da pušenje uzrokuje rak pluća te ih se 61,1% slaže da pušenje pridonosi prijevremenom umiranju. Čak 60,2% ispitanika smatra da je najdjelotvorniji način prestanka pušenja metoda postupnog smanjivanja broja popušanih cigareta na dan, a 34,3% ispitanika navodi metodu napuštanja pušenja odjednom. Mladi smatraju da se broj pušača može smanjiti ako se poveća cijena duhanskih proizvoda. Kao najmanje djelotvornu intervenciju za smanjenje broja pušača navode ograničavanje oglašavanja i reklamiranja duhanskih proizvoda.

Zaključak: Rezultati ovog istraživanja pokazuju da pušenje duhana u mladih korisnika Facebooka predstavlja javnozdravstveni problem. Stoga je potrebno provoditi sve raspoložive intervencije koje su dokazano učinkovite za prevenciju pušenja u toj skupini pušača.

Glavne riječi: stavovi • mladi • pušenje • duhan

Kratki naslov: stavovi mladih i pušenje

Abstract

Introduction: During maturation and search for their identity, the youth begins to experiment with the most accepted social and legal drug, tobacco. Continuous increase in the number of internet users makes this medium a good communication channel which can be used to influence the information, development of the attitude, the health behavior, but also allows the implementation of research. The goal of this research is to explore attitudes towards tobacco smoking among young people who are using Facebook social network.

Method: Research about attitudes of young people towards tobacco smoking was conducted by online questionnaire survey via Facebook social network.

Results: The questionnaire was completed by a total of 203 persons, from which 108 met the criteria for research, and therefore they were included in the analysis. Out of 108 subjects, 23 (21%) were men and 85 (79%) were female. 57.4% of them are smokers. There were significantly more smokers at the age of 19-24 years. Mean age of smoking onset is 16 years. Smokers usually do not know the reason for start of smoking, they smoke for a feeling of maturity and because of peer pressure. Smokers report that they are currently smoking because of personal satisfaction, stress and habit. Significantly more respondents aged 19-24 have opinion that adolescents and young people should not be buying cigarettes and that smoking causes drying of skin and premature aging. Overall, 75% of the respondents agree that smoking causes lung cancer, and 61.1% of them agree that smoking contributes to premature death. 60.2% of the respondents consider that the most effective way for cessation of smoking is the method of gradual reduction of the number of cigarettes smoked per day, and 34.3% respondents stated the method of quitting smoking altogether at once. Young people believe that the number of smokers can be lessened if the price of tobacco products is increased. As the least effective intervention for reducing numbers of smokers they state restricting advertising and marketing of tobacco products.

Conclusion: Results of this study show that tobacco smoking among young people represent public health problem. Therefore it is important to conduct evidence based interventions for smoking cessation which have shown to be effective among young people.

Keywords: Attitude • young • smoking • tobacco

Running head: Attitudes of young people toward smoking

Received October 15th 2015;

Accepted May 26th 2016;

Autor za korespondenciju/Corresponding author: Dalila Perković, mag. med. techn., Sveučilište u Zagrebu, Medicinski fakultet, Sveučilišni diplomski studij sestrinstva, Šalata 3, 10000 Zagreb, Hrvatska • Tel: +385-98/948-71-64 • E-mail: dalila.perkovic@gmail.com

Uvod/Introduction

Prijelazni stadij iz djetinjstva u odraslost pojednica razdoblje je mladosti [1]. Mladima se smatra populacija u dobi od 15 do 25 godina [2]. Tijekom traženja svoga identiteta, mlade su osobe sklone nepromišljenom reagiranju i eksperimentiranju sa „zabranjenim voćem“, najčešće duhanom i alkoholom, ne razmišljajući pritom o posljedicama rizičnog ponašanja [3].

Procjenjuje se da između tridesetak i pedeset postodjece koja povremeno puši u djetinjstvu postaju redoviti pušači u toku dvije do tri godine [4]. Prediktori koji utječu na početak pušenja kod mladih su brojni: roditelji pušači, braća i sestre pušači, prijatelji su im pušači, socioekonomski status, pristup cigaretama, izloženost marketingu duhanske industrije, te prikaz cigareta i pušača u filmovima, televiziji i ostalim medijima [5,6]. Istraživanja pokazuju da je najviše odraslih pušača svoju prvu cigaretu zapalilo u dobi do 18 godina ili su postali ovisni do navršetka punoljetnosti [7-10]. Mladi eksperimentiraju s cigaretama zbog dosade, stresa, opuštanja te izbjegavanja negativnog raspoloženja [11-13]. Stavovi mladih isto tako utječu na pušenje duhana [14-16]. Često su uvjerenja i stavovi mladih o pušenju ovisni o tome jesu li ti mladi pušači ili nepušači [17].

Pušenje duhana u mladih velik je problem u mnogim zemljama [18,19], a predstavlja javnozdravstveni problem i u Republici Hrvatskoj [RH], što dokazuju i rezultati niza međunarodnih istraživanja poput ESPAD-a (*European School Survey Project on Alcohol, and Other Drugs*), GYTS-a (*Global Youth Tobacco Survey*) i HBSC-a (*Health Behaviour in School-aged children*) [20,21].

ESPAD istraživanje provodi se u RH od 1995. godine u četverogodišnjim razmacima kod djece u dobi od 15-16 godina, a posljednji je put provedeno 2011. godine. Rezultati istraživanja provedenog 2011. godine pokazuju da je RH, što se tiče konzumacije duhanskih proizvoda, iznad prosjeka zemalja u kojima se provodio ESPAD. Na pitanje „Jeste li pušili u posljednjih 30 dana?“, pozitivno je odgovorilo 41% dječaka i isto toliko djevojčica. Više od mladih iz RH puše mladi iz Latvije i Češke [20,21].

Drugo međunarodno istraživanje koje se provodi u RH je GYTS, istraživanje koje su osmislili Centar za kontrolu bolesti (*Center for disease control, CDC, Atlanta*) i Svjetska zdravstvena organizacija. Istraživanje se provodi kod školske djece u dobi od 13-15 godina te procjenjuje stavove učenika, znanje i vrste ponašanja vezane uz uporabu duhana, izloženost pasivnom pušenju, procjenjuje nastavni program prevencije u školi i u zajednici te izloženost mladih medijskim porukama usmjerenim na sprječavanje i smanjivanje uporabe duhana [20]. Prema istraživanju provedenom 2011. godine imamo porast prevalencije pušenja u toj skupini školske djece. Povremeno puši 27,2%, svakodnevno 12%, dok 67% učenika živi u obiteljima gdje netko puši u njihovoj prisutnosti [22].

Treće međunarodno istraživanje koje se provodi u školske djece je HBSC koje podupire Svjetska zdravstvena organizacija – Regionalni ured za Europu a provodi se u 39 zemalja Europe i Sjeverne Amerike. Cilj tog istraživanja je pružiti uvid u zdravlje djece i adolescenata te što bolje razumjeti

ponašanje povezano sa zdravljem i načine življenja u određenom društvenom kontekstu i okruženju. U RH je istraživanje prvi put provedeno u 2001/2002. godini, a od tada se provodi svake četiri godine. Rezultati HBSC istraživanja također ukazuju na porast prevalencije pušenja u mladih iz RH [20].

S obzirom na kontinuirano povećanje korištenja interneta, on i u RH sve više postaje medij preko kojeg se mogu pružiti različite zdravstvene informacije i intervencije, ali mogu se provesti i različita istraživanja [23]. Većina korisnika internet koristi za pretraživanje (79% ispitanika), za informiranje o dnevnim događajima (77% ispitanika), a za elektronsku poštu i korištenje društvenih mreža (75%, odnosno 50% ispitanika) [24]. Nadalje, istraživanja pokazuju da 67,2% mladih ima računalo u svojoj sobi, a gotovo polovina mladih provodi manje od 60 minuta u tijeku jednog dana na internetu [25].

Stoga, navike pušenja mladih i njihove stavove prema pušenju možemo ispitati pomoću rastućeg elektroničkog oblika komunikacije, tj. interneta [26]. Stavovi su ključni elementi za razumijevanje, predviđanje i promicanje prestanka pušenja [27]. Svrha je ovoga rada istražiti stavove mladih korisnika Facebooka o pušenju duhana.

Metode / Methods

Istraživanje je provedeno internetskom anonimnom anketom na Facebooku. Za istraživanje sastavljen je originalni anketni upitnik od 17 pitanja: 6 zatvorenih, 3 otvorena, 3 kombinacije otvorenih i zatvorenih pitanja, 2 pitanja s višestrukim izborom, 1 ljestvičavopitanje i 2 pitanja s tvrdnjama Likertovog tipa. Upitnik je izrađen u dokumentu "Google Docs" te je njegova poveznica za ispunjavanje prosljeđena putem društvene mreže Facebook na adresu 200-injak Facebook korisnika. Od njih 200, 12 ih je prosljedilo link prema 50-ak svojih prijatelja. Upitnik je od oko 800 korisnika, koji su zaprimili link, ispunilo samo 25%, čime je prikupljen uzorak od 203 [N=203] ispitanika. Upitnici su analizirani metodama deskriptivne statistike, korištenjem statističkih paketa SPSS 21.0 for Windows (IBM Corporation, Armonk, NY, 2013) i Microsoft Excel 14.0 (Microsoft Corporation, Redmond, WA, 2010). Upitnik se može vidjeti u Prilogu 1 ili klikom na link:

https://docs.google.com/forms/d/1nisU_QP5YgyZawGLTX4dDJOObR_NCJ5lCoLCup77Q/viewform

Rezultati / Results

Istraživanjem je prikupljen uzorak od 203 ispitanika. Zbog definirane mlade populacije koja obuhvaća životnu dob od 15 do 25 godina od ukupnog uzorka [N=203] statističkom analizom obuhvatili smo samo 108 ispitanika u dobi od 15 do 24 godine. Osobe od 25 godina nismo mogli uključiti u statističku analizu, jer smo dob ispitanika u anketnom upitniku označili podrazinama: mlađi od 14 godina, 15-18 godina, 19-24 godine te 25 godina i stariji. Stoga smo bili primorani odrediti 24 godine kao gornju granicu analizirane životne dobi. Iz statističke analize isključeno je 95 ispitanika - od koji su 4 ispitanika bila mlađa od 15 godina i 91 ispita-

nik stariji od 24 godine. Od analiziranih 108 ispitanika životne dobi od 15 do 24 godina, 23 (21%) ispitanika su muškog, a 85 (79%) ispitanika ženskog spola. Među ispitanicima njih 12 (11,1%) pripada dobnoj skupini do 18 godina, a 96 ispitanika (88,9%) dobnoj skupini od 19 do 24 godine. Kod ispitanika mlađih od 19 godina, njih 14 (56%) ide u srednju školu, a 11 (44%) ne pohađa nijednu školu [Tablica 1].

TABLICA [1] Sociodemografska obilježja ispitanika

	Broj (%) ispitanika		
	Muškarci	Žene	Ukupno
Dob ispitanika			
15 – 18 godina	4 (17,4)	8 (9,4)	12 (11,1)
19 – 24 godine	19 (82,6)	77 (90,6)	96 (88,9)
Ukupno	23 (100)	85 (100)	108 (100)
Ako su mlađi od 19 godina			
pohađam srednju školu	6 (75)	8 (47,1)	14 (56)
ne idem u školu	2 (25)	9 (52,9)	11 (44)
Ukupno	8 (100)	17 (100)	25 (100)

Od ukupnog broj ispitanika, njih 62 (57,4%) izjasnila su se kao pušači, podjednako prema dobnim skupinama i prema spolu [Tablica 2].

TABLICA [2] Raspodjela ispitanika prema dobi, spolu i navici pušenja

	Broj (%) ispitanika			p*
	Nepušači	Pušači	Ukupno	
Dob ispitanika				
15–18 godina	9 (14,5)	3 (6,5)	12 (11,1)	0,230
19–24 godine	53 (85,5)	43 (93,5)	96 (88,9)	
Ukupno	62 (100)	46 (100)	108 (100)	
Spol				
Muškarci	11 (17,7)	12 (26,1)	23 (21,3)	0,346
Žene	51 (82,3)	34 (73,9)	85 (78,7)	
Ukupno	62 (100)	46 (100)	108 (100)	

*Fisherov egzaktni test

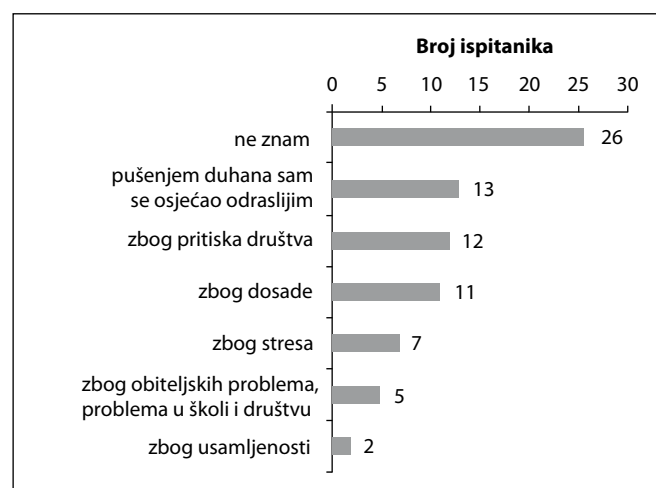
TABLICA [3] Srednja dob početka pušenja i dnevni broj popušanih cigareta

	Medijan (interkvartilni raspon)			p*
	Muškarci	Žene	Ukupno	
Dob kod početka pušenja	14 (12–16)	16 (15–17)	16 (14–17)	0,012
Koliko cigareta puše dnevno	15 (10–20)	10 (5–16)	10 (6–20)	0w,187

*Mann Whitney test

Srednja dob početka pušenja je 16 godina (interkvartilnog raspona 14 - 17 godina) iznatno je niža kod muškaraca (Mann Whitney test, $p=0,012$). Medijan dnevno popušanih cigareta je 10 (interkvartilnog raspona 6 – 20), i podjednak je kod ispitanika oba spola [Tablica 3].

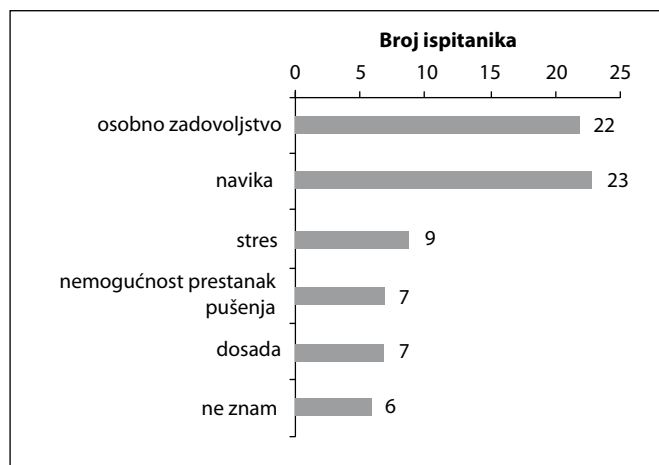
Najviše ispitanika, njih 26 (24%) ne zna razlog početka pušenja, 13 (12%) ispitanika navodi da se pušenjem osjeća odraslije, njih 12 (11%) puši zbog pritiska društva. Ispitanici navode da puše i zbog dosade, stresa, obiteljskih problema ili problema u školi, društva ili usamljenosti (Slika 1).

SLIKA [1] Razlog početka pušenja

Kao razlog zbog kojeg danas puše, osobno zadovoljstvo navode 22 (47%) ispitanika, a 23 (50%) naviku. Zbog stresa puši 9 (20%) ispitanika, 7 (15%) ispitanika zbog nemogućnosti prestanka pušenja i dosade, a 6 (13%) ispitanika ne zna razlog zbog kojeg puše [Slika 2].

S tvrdnjom da je pušenje popularno i da izgleda „cool“ u potpunosti se ne slaže 57 (52,8%) ispitanika, znatno više žena u odnosu na muškarce (χ^2 test, $p=0,006$), kao i ispitanici u dobi od 19 do 24 godine (χ^2 test, $p=0,006$). Ispitanike od 19 do 24 godine bitno više smeta ako im prijatelj puši (χ^2 test, $p=0,008$). S tvrdnjom da bi ljudi trebali moći pušiti u kafićima podjednako se slaže i ne slaže - 30 (27,8%) ispitanika. S tvrdnjom da bi ljudi trebali biti u mogućnosti pušiti duhan ako im se sviđa, najviše ih se slaže, njih 27 (25%). S tvrdnjom da adolescenti i mladi ne bi trebali kupovati ci-

SLIKA [2] Razlog zbog kojeg puše i danas

garete u potpunosti se slaže 37 (34,3%) ispitanika. Da bi se duhanske tvrtke trebale moći slobodno oglašavati u pot-

punosti se slaže znatno više ispitanika u dobi od 15 do 18 godina (χ^2 test, $p=0,002$), dok bitno više ispitanika u dobi od 19 do 24 godine navodi da će pušiti kada budu stariji (χ^2 test, $p=0,033$) [Tablica 4].

S tvrdnjom da pušenje povećava radnu sposobnost i osobno zadovoljstvo u potpunosti se ne slaže 46 (42,6%) ispitanika, dok se u potpunosti slaže više muškaraca (χ^2 test, $p=0,003$) te ispitanici u dobi od do 18 godina (χ^2 test, $p=0,012$). Da pušenje uzrokuje isušivanje kože i prijevremeno starenje bitno više znaju žene (χ^2 test, $p=0,019$), te ispitanici od 19 do 24 godina (χ^2 test, $p=0,029$). S tvrdnjom da pušenje uzrokuje rak pluća i da pridonosi prijevremenom umiranju u potpunosti se slaže 40 (37%) ispitanika. Da se rizik od raka pluća povećava ponovnim paljenjem polupošene cigarete i uvlačenjem dima iste cigarete nekoliko puta, ne zna odgovor 28 (25,9%) ispitanika. Da kod pušača duhana postoji veća mogućnost da će koristiti i druge droge u potpunosti se ne slažu najviše ispitanici od 19 do 24 godine (χ^2 test, $p=0,004$). S tvrdnjom da ako prestanete pušiti pluća će se vratiti u normalno stanje za 10 godina podjednako se slaže i ne slaže 21 (19,4%) ispitanika [Tablica 5].

TABLICA [4] Stavovi o navici pušenja

	Broj (%) ispitanika							p*
	U potpunosti se ne slažem	Ne slažem se	Podjednako se slažem i ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem	Ne znam	Ukupno	
Pušenje je popularno i izgleda „cool“.	57(52,8)	33(30,6)	11(10,2)	4(3,7)	2(1,9)	1(0,9)	108(100)	
Muškarci	9(15,8)	5(15,2)	4(36,4)	7(63,6)	2(100)	1(100)	23(21,3)	0,006
Žene	48(84,2)	28(84,8)	7(63,6)	2(50)	0	0	85(78,7)	
15 – 18 godina	4(7)	4(12,1)	1(9,1)	1(25)	2(100)	0(0)	12(11,1)	0,003
19 – 24 godina	53(93)	29(87,9)	10(90,9)	3(75)	0(0)	1(100)	96(88,9)	
Smeta mi kad moj prijatelj puši.	26(24,1)	30(27,8)	20(18,5)	9(8,3)	20(18,5)	3(2,8)	108(100)	
15 – 18 godina	2(7,7)	2(6,7)	0(0)	4(44,4)	4(20)	0(0)	12(11,1)	0,008
19 – 24 godina	24(92,3)	28(93,3)	20(100)	5(55,6)	16(80)	3(100)	96(88,9)	
Ljudi bi trebali biti u mogućnosti pušiti duhan ako im se sviđa.	17(15,7)	17(15,7)	29(26,9)	27(25)	14(13)	4(3,7)	108(100)	
Adolescenti i mladi ne bi trebali kupovati cigarete.	13(12)	5(4,6)	16(14,8)	32(29,6)	37(34,3)	5(4,6)	108(100)	
Ljudi bi trebali moći pušiti u kafićima.	24(22,2)	16(14,8)	30(27,8)	20(18,5)	17(15,7)	1(0,9)	108(100)	
Duhanske tvrtke bi se trebale moći slobodno oglašavati.								
Muškarci	6 (14)	5 (20,8)	4 (25)	3 (27,3)	3 (75)	2 (20)	23 (21,3)	0,124
Žene	37(86)	19(79,2)	12 (75)	8 (72,7)	1(25)	8 (80)	85(78,7)	
15 – 18 godina	5 (11,6)	2 (8,3)	0 (0)	1 (9,1)	3 (75)	1 (10)	12 (11,1)	0,002
19 – 24 godina	38(88,4)	22(91,7)	16 (100)	10(90,9)	1(25)	9(90)	96(88,9)	
Namjeravam pušiti kada ću biti stariji.								
Muškarci	1 (4,2)	3 (18,8)	6 (20)	6 (30)	7 (41,2)	0	23 (21,3)	0,091
Žene	23 (95,8)	13 (81,3)	24 (80)	14 (70)	10 (58,8)	1 (100)	85(78,7)	
15 – 18 godina	4 (16,7)	0	2 (6,7)	2 (10)	3 (17,6)	1 (100)	12 (11,1)	0,033
19 – 24 godina	20 (83,3)	16 (100)	28 (93,3)	18 (90)	14 (82,4)	0 (0)	96 (88,9)	

* χ^2 test

TABLICA [5] Stavovi o rizicima pušenja prema spolu i dobi

	Broj (%) ispitanika						Ukupno	P*
	U potpunosti se ne slažem	Ne slažem se	Podjednako se slažem i ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem	Ne znam		
Pušenje povećava radnu sposobnost i osobno zadovoljstvo	46(42,6)	30 (27,8)	11(10,2)	8(7,4)	5(4,6)	8(7,4)	108 (100)	
Muškarci	7 (15,2)	6 (20)	5 (45,5)	0 (0)	4 (80)	1 (12,5)	23 (21,3)	0,003
Žene	39 (84,8)	24 (80)	6 (54,5)	8 (100)	1 (20)	7 (87,5)	85 (78,7)	
15 – 18 godina	4 (8,7)	2 (6,7)	2 (18,2)	0 (0)	3 (60)	1 (12,5)	12 (11,1)	0,012
19 – 24 godina	42 (91,3)	28 (93,3)	9 (81,8)	8 (100)	2 (40)	7 (87,5)	96 (88,9)	
Pušenje uzrokuje isušivanje kože i prijevremeno starenje.	7(6,5)	4(3,7)	9(8,3)	43 (39,8)	32(29,6)	13 (12)	108 (100)	
Muškarci	1 (14,3)	1 (25)	3 (33,3)	9 (20,9)	2 (6,3)	7 (53,8)	23 (21,3)	0,019
Žene	6 (85,7)	3 (75)	6 (66,7)	34 (79,1)	30 (93,8)	6 (46,2)	85 (78,7)	
15 – 18 godina	0	2 (50)	0	2 (4,7)	5 (15,6)	3 (23,1)	12 (11,1)	0,029
19 – 24 godina	7 (100)	2 (50)	9 (100)	41 (95,3)	27 (84,4)	10 (76,9)	96 (88,9)	
Pušenje uzrokuje rak pluća.	8(7,4)	5(4,6)	6(5,6)	41(38)	40(37)	8(7,4)	108 (100)	
Rizik od raka pluća se povećava ponovnim paljenjem polupopušene cigarete i uvlačenjem dima iste cigarete nekoliko puta.	13(12)	12 (11,1)	14(13)	1 (17,6)	22(20,4)	28 (25,9)	108 (100)	
Pušenje pridonosi prijevremenom umiranju.	10(9,3)	1 (9,3)	11(10,2)	26 (24,1)	40(37)	11 (10,2)	108 (100)	
Kod pušača duhana postoji veća mogućnost da će koristiti i druge droge.	31(28,7)	25 (23,1)	20(18,5)	1 0(9,3)	13(12)	9(8,3)	108 (100)	
Muškarci	3 (9,7)	8 (32)	5 (25)	3 (30)	2 (15,4)	2 (22,2)	23 (21,3)	0,404
Žene	28 (90,3)	17 (68)	15 (75)	7 (70)	11 (84,6)	7 (77,8)	85 (78,7)	
15 – 18 godina	1 (3,2)	1 (4)	2 (10)	3 (30)	1 (7,7)	4 (44,4)	12 (11,1)	0,004
19 – 24 godina	30 (96,8)	24 (96)	18 (90)	7 (70)	12 (92,3)	5 (55,6)	96 (88,9)	
Ako prestanete pušiti, pluća će se vratiti u normalno stanje za 10 godina.	18(16,7)	18 (16,7)	21(19,4)	13(12)	16(14,8)	22 (20,4)	108 (100)	

* χ^2 test

Da boluju od neke druge bolesti, navodi 5 (4,6%) ispitanika, po jedan ispitanik od alergije, epilepsije, gastritisa, bronhitisa i dijabetesa.

Kao najdjelotvorniji način prestanka pušenja ispitanici, njih 65 (60,2%) navode postupno smanjivanje broja cigareta na dan, a 37 (34,3%) navode napuštanje pušenja odjednom, bez znatnih razlika prema spolu i dobi [Tablica 6].

Ispitanici podjednako prema spolu i dobi navode povećanje cijena duhanskih proizvoda kao čimbenik koji bi utjecao na smanjenje broja pušača, a najmanje ispitanika misli da ograničavanje oglašavanja i reklamiranja duhanskih proizvoda utječe na smanjenje broja pušača. Po jedan ispitanik navodi da bi bilo manje pušača kad bi se promijenilo stanje

u državi na bolje, kad bi bilo više sreće i zadovoljstva, kad bi se više ljudi bavilo bilo kojim oblikom sporta te kad bi imali čvrstu volju u odluci da neće pušiti cigarete [Tablica 7].

Rasprava / Discussion

Rezultati istraživanja pokazuju da mladi korisnici Facebooka misle kako je pušenje štetno za zdravlje. Dobro su upoznati sa štetnim posljedicama pušenja duhana, što pokazuje i činjenica da se 75% ispitanika slaže i u potpunosti slaže da pušenje duhana uzrokuje rak pluća, a 61,1% ispitanika vjeruje da pušenje duhana pridonosi prijevremenom umiranju. Oko 64% ispitanika misli da adolescenti i mladi ne bi trebali kupovati cigarete. Prema našim podacima, život-

TABLICA [6] Ispitanici u odnosu na stavove prema najdjelotvornijem načinu prestanka pušenja – prikaz prema spolu i dobi

	Broj (%) ispitanika	Ukupno	P*
Pušenjem većeg broja cigareta uzastopno kako bi se razvilo gađenje prema pušenju.			
Muškarci	0	2 (1,9)	>0,950
Žene	2 (2,4)		
15 – 18 godina	0	2 (1,9)	>0,950
19 – 24 godina	2 (2,1)		
Zamjenskim cigaretama sa manjim udjelom nikotina			
Muškarci	4 (17,4)	11 (10,2)	0,242
Žene	7(8,2)		
15 – 18 godina	2 (16,7)	11 (10,2)	0,352
19 – 24 godina	9 (9,4)		
Postupnim smanjivanjem broja cigareta na dan.			
Muškarci	10 (43,5)	65 (60,2)	0,092
Žene	55 (64,7)		
15 – 18 godina	8 (66,7)	65 (60,2)	0,760
19 – 24 godina	57 (59,4)		
Prestankom pušenja odjednom.			
Muškarci	10 (43,5)	37 (34,3)	0,328
Žene	27 (31,8)		
15 – 18 godina	2 (16,7)	37 (34,3)	0,213
19 – 24 godina	35 (36,5)		

* χ^2 test

na dob utječe na stavove o štetnosti pušenja duhana po zdravlje budući da znatno više ispitanika u dobi od 19 do 24 godina navodi kako pušenje uzrokuje isušivanje kože i prijevremeno starenje. Oko 83,4% ispitanika u dobi od 19 do 24 godina ne slaže se i u potpunosti se ne slaže s tvrdnjom da je pušenje popularno i da izgleda „cool“. Usprkos znanju o štetnim posljedicama pušenja duhana, mladi pušači i dalje uživaju u duhanskim proizvodima. Prednost ovoga istraživanja je što su ispitani stavovi o pušenju duhana mladih iznad 19 godina starosti. Sveukupno 88,9% ispitanika u dobi je od 19 do 24 godine, za razliku od drugih svjetskih istraživanja gdje starosna dob ispitanika ne prelazi 18-19 godina [7,28-30]. Nalik ovome istraživanju, Ganley i Rosario 2013. godine u Kaliforniji su proveli istraživanje stavova mladih o pušenju duhana u kojem je gornja granica uključenih ispitanika bila 30 godina. Od ukupnog uzorka 57,4% pušačisu od kojih 30,6% puši duhan više od dva puta dnevno i to više ispitanici u dobi od 19 do 24 godine. Da se rizik od pušenja duhana povećava s godinama, pokazuju i druga istraživanja [31-32]. Kod odraslih je obrnuto, rizik od pušenja duhana smanjuje se s godinama [33]. Rezultati ove studije pokazuju da ne postoje znatne razlike između povezanosti spolova i stavova o pušenju duhana, no različito od drugih istraživanja, pokazuju da većina mladih puši

TABLICA [7] Intervencije koje ispitanici smatraju učinkovitim za smanjenje broja pušača - prikaz u odnosu na spol i dob

	Broj (%) ispitanika	Ukupno	P*
Povećanje cijena duhanskih proizvoda.			
Muškarci	8	55 (50,9)	0,102
Žene	(34,8)47(55,3)		
15 – 18 godina	5 (41,7)	55 (50,9)	0,553
19 – 24 godina	50(52,1)		
Poučavanje mladih da ne prihvate pušenje.			
Muškarci	11 (47,8)	38 (35,2)	0,218
Žene	27 (31,8)		
15 – 18 godina	5 (41,7)	38 (35,2)	0,750
19 – 24 godina	33 (34,4)		
Češće informiranje javnostizdravstvenih radnika o štetnim učincima pušenja.			
Muškarci	9 (39,1)	33 (30,6)	0,320
Žene	24 (28,2)		
15 – 18 godina	3 (25)	33 (30,6)	0,752
19 – 24 godina	30 (31,3)		
Ograničavanje oglašavanja i reklamiranja cigareta.			
Muškarci	5 (21,7)	21 (19,4)	0,770
Žene	16 (18,8)		
15 – 18 godina	3 (25)	21 (19,4)	0,699
19 – 24 godina	18 (18,8)		
Ostalo			
Muškarci	1 (4,3)	3 (2,8)	0,516
Žene	2 (2,4)		
15 – 18 godina	0	3 (2,8)	>0,950
19 – 24 godina	3 (3,1)		

duhan [14,34-35]. Najviše mladih pušača svoju prvu cigaretu zapalilo je prije navršene punoljetnosti, a prema našim podacima prosječna dob je 16 godina [7-9,14]. Oko 12% ispitanika počinje pušiti zbog osjećaja odraslosti i pritiska društva. Adolescentima neizmerno važnu ulogu u razvoju identiteta imaju društvo i mišljenje vršnjaka. Prihvaćanje duhana povezano je tako sa zahtjevima zajednice, pripadnost kojoj donosi osjećaj zadovoljstva i sigurnosti. Ovakav podatak potkrepljuju i brojna svjetska istraživanja [14,36]. Usprkos negativnim posljedicama pušenja, mladi imaju pozitivnu percepciju pušenja, budući da kao razlog trenutnog pušenja navode osobno zadovoljstvo, ublažavanje stresa i dosade. Da subjektivni doživljaji uvelike utječu na pušenje duhana pokazuju i istraživanja iz 1986. i 1989. [12,13]. Različito od istraživanja Aslama i sur. iz 2014, rezultati ovoga istraživanja pokazuju da na smanjenje broja pušača najmanje utječe ograničavanje oglašavanja i reklamiranja duhanskih proizvoda te se znatno više ispitanika u dobi od 15 do 18 godina u potpunosti slaže da bi se duhanskim tvrtkama trebalo omogućiti slobodno oglašavanje. Prema podacima istraživanja provedenog u Velikoj Britaniji, postoji uvjerljiv dokaz da su mlade osobe podložne *brendiranju* i oglašavanju duhanskih proizvoda te da na njih značajno utječe prikaz pušenja duhana u filmovima [37]. Nažalost, današnja

mladež, izgleda, nije svjesna prikrivenog reklamiranja duhanskih proizvoda i opasnosti od povećanja rizika da i sami nepušači postanu pušačima [7,38]. Naporima duhanske industrije prvotno se može suprostaviti zakonodavstvo i politička vlast na nacionalnoj i lokalnoj razini utječući na učinkovito zdravstvenoeduciranje. Prema našim rezultatima broj pušača može se smanjiti povećanjem cijena duhanskih proizvoda. Slične rezultate navodi i istraživanje Hopksinona i sur (2003) koje navodi prepoznatu i učinkovitu mjeru povećanja poreza na duhanske proizvode, kao i smanjenje ilegalne trgovine te provođenje dobro organiziranih medijskih kampanja protiv pušenja kao ključni faktor prevencije i smanjenja pušača koji bi se trebao zadržati i provoditi i u budućnosti.

Ograničenja studije

Ograničenja ovoga rada uključuju veličinu uzorka i nedostatan broj muških ispitanika. Budući da je istraživanje provedeno putem društvene mreže Facebook korištenjem poveznice koju smo prosljeđivali Facebook prijateljima, koji su je pak prosljeđivali ostalim korisnicima iste društvene mreže, nismo mogli utjecati na odaziv muško-ženskih ispitanika. Posljedica toga je slab odaziv muških ispitanika i ograničena veličina uzorka. Nadalje, ispitanici koji nisu korisnici Facebooka nisu bili uključeni u istraživanje. Rezultati mogu biti pristrani i ne mogu se generalizirati na mladu populaciju koja ne koristi društvenu mrežu Facebook.

Zaključak/Conclusion

Prema našim spoznajama, ovo je prvo istraživanje u Republici Hrvatskoj kojim su ispitani stavovi mladih starijih od 18 godina o pušenju duhana putem društvene mreže Facebook. Na temelju rezultata ovog istraživanja možemo zaključiti da je prevalencija pušenja duhana u mladima Facebook korisnika u Hrvatskoj visoka bez obzira na njihove stavove prema pušenju i znanju koje imaju u vezi s posljedicama pušenja. Stoga, potrebno je provoditi sve raspoložive intervencije koje su dokazano učinkovite za edukaciju i osvješćivanje mladih o štetnostima pušenja i opasnostima prikrivenog oglašavanja duhanskih proizvoda. Nadalje, treba razviti i provoditi učinkovite preventivne programe za mlade te dokazano učinkovite intervencije za prestanak pušenja kod mladih koji su već postali ovisni o nikotinu.

Zahvala / Acknowledgement

Zahvaljujemo Facebook prijateljima koji su sudjelovali u ovom istraživanju.

Literatura / References

- [1] Radin F. Ilišin V. Baranović B. Štimac Radin H. Marinović Jerolimov D. Mladi uoči trećeg milenija. Institut za društvena istraživanja u Zagrebu: Zagreb, 2002.
- [2] European Commission White Paper. A new impetus for European youth, European Communities, 2001.
- [3] Gazdek D. Navika pušenja djelatnika u zdravstvu Koprivničko-križevačke županije. Nove staze 2014;32:25-26.

- [4] Harm reduction in nicotine reduction. Helping people who can't quit. A report of the Tobacco Advisory Group of the Royal College of Physicians, London, RCP, 2007
- [5] Passive smoking and children. Royal College of Physicians. London 2010.
- [6] Leonardi-Bee J, Jere ML, Britton J. Exposure to parental and sibling smoking and the risk of smoking uptake in childhood and adolescence: a systematic review and meta-analysis. *Thorax*, 2011.
- [7] Charrier L, Berchiolla P, Galeone D, Spizzichino L, Borraccino A, Lemma P, Dalmasso P, Cavallo F. Smoking Habits among Italian Adolescents: What Has Changed in the Last Decade? *BioMed Research International* doi.org/10.1155/2014/287139
- [8] Chassin L, Presson C, Rose J, Sherman S, J. The natural history of cigarette smoking from adolescence to adulthood: demographic predictors of continuity and change. *Health Psychology*. 1996;15:478-484.
- [9] Jarvis M. J. ABC of smoking cessation: why people smoke. *British Medical Journal* 2004;328:277-279.
- [10] Lamkin L, Houston T. P. Nicotine dependency and adolescents: preventing and treating. *Primary Care-Clinics in Office Practice* 1998;25:123-135.
- [11] Mosbach P, Levanthal H. Peer group identification and smoking: implications for intervention. *J. Abnorm. Psychol.* 1988;97:238-245.
- [12] Gordon N.P. Never smokers, triers & current smokers: Three distinct target groups for school-based anti-smoking programs. *Health Educ. Q.* 1986;13:163-180.
- [13] Smith E.A, Caldwell L.L. The perceived quality of leisure experiences among smoking and non-smoking adolescents. *J Early Adolesc.* 1989;9:153-162.
- [14] Ganley B, Rosario D. The smoking attitudes, knowledge, intent, and behaviors of adolescents and young adults: Implications for nursing practice. *Journal of Nursing Education and Practice* 2013;3:40-50.
- [15] Larsen JT, Cohen LM. Smoking attitudes, intentions, and behaviors among college student smokers: positivity outweighs negativity. *Addiction Research and Theory* 2009;17:637-649.
- [16] Ma GX, Shive S, Legos P, Tan Y. Ethnic differences in adolescent smoking behaviors, sources of tobacco, knowledge and attitudes toward restriction policies. *Addictive Behaviors* 2003;28:249-268
- [17] Smoking, drinking and drug use among young people in England in 2014. Health & Social Care Information Centre, 2015.
- [18] Current Cigarette Smoking Among Adults—United States, 2005–2013. *MMWR* 2014;63(47):1108–12.
- [19] ASH Fact sheet on Young People and Smoking, July 2015. Dostupno na : www.ash.org.uk/files/documents/ASH_108.pdf. (18. kolovoza 2015.)
- [20] Čivljak M, Pejnović Franelić I. Učinkovitost javnozdravstvenih intervencija za prestanak pušenja u Hrvatskoj, *Liječničke novine*, 2013.
- [21] Hibell B, Guttormsson U, Ahlström S, Balakireva O, Bjarnason T, Kokkevi A, Kraus L. The 2011 ESPAD Report. Substance Use Among Students in 36 European Countries. Stockholm, 2012. [22.] Global Youth Tobacco Survey. Croatia 2011 (Ages 13-15). Fact sheet
- [23] Čivljak M. Učinkovitost suvremenih javnozdravstvenih intervencija za smanjenje udjela pušača u mlađoj dobnoj skupini u Republici Hrvatskoj. Zagreb: Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2010. (doktorska disertacija).
- [24] Gdje smo danas u informatičkoj pismenosti? Available at: http://www.gfk.hr/public_relations/press/press_articles/005364/index.hr.html, retrieved at Julčy 13th 2015
- [25] Miliša Z, Tolić M, Vertovšek N. Mediji i mladi. Sveučilišna knjižara: Zagreb, 2009.
- [26] Žderić J. Medijska kultura djece i mladih. Udruga Medioteka: Zagreb, 2009.
- [27] Etter J.F, Humair J.P, Bergman M.M, Perneger T.V. Development and validation of the Attitudes Towards Smoking Scale (ATS-18). *Society for the Study of Addiction to Alcohol and Other Drugs* 2000;4:613-625.
- [28] DiFranza J.R, Rigotti N.A, McNeill A.D, Ockene J.K, Savageau J.A, Cyr D.S, Coleman M. Initial symptoms of nicotine dependence in adolescents. *Tobacco Control* 2000;9:313-319.
- [29] Aslam S.K, Zaheer S, Rao S, Shafique K. Prevalence and determinants of susceptibility to cigarette smoking among school students in Pakistan: secondary analysis of Global Youth Tobacco Survey. *Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy* 9:10, 2014. <http://www.substanceabusepolicy.com/content/9/1/10>

- [30] Karimy M. Niknami S. Heidarnia A.R. Hajizadeh E. Shamsi M. Refusal Self Efficacy, Self Esteem, Smoking Refusal Skills and Water Pipe (Hokokah) Smoking among Iranian Male Adolescents. *Asian Pac J Cancer Prev* 2013;14:7283-7288.
- [31] Mosavi-Jarrahi A. Mohagheghi M. Yazdizadeh B. Analysis of smoking behaviour among Iranian population: a cohort and period analysis. *Asian Pac J Cancer Prev* 2004;5:66-69.
- [32] Ozawa M. Washio M. Kiyohara C. Factors related to starting and continuing smoking among senior high school boys in Fukuoka, Japan. *Asian Pac J Cancer Prev* 2008;9:239-245.
- [33] Jeganathan P.D. Hairi N.N. Sadat N.A. Chinna K. Incidence of Adverse Transition in Smoking Stages among Adolescents of Kinta, Perak. *Asian Pac J Cancer Prev* 2013;14:6769-6773.
- [34] Santos Ferreira M.M. Reis Torgal M.C. Tobacco and Alcohol Consumption among Adolescents. *Rev. Latino-Am. Enfermagem* 2010;2:255-261.
- [35] Jackson C. Dickinson D. Cigarette Consumption During Childhood and Persistence of Smoking Through Adolescence. *Arch Pediatr Adolesc Med* 2004;158:1050-1056.
- [36] Sánchez Martínez J.A. Oliveira Ribeiro C.R. The search for equality: representations of the smoking act among adolescent women. *Rev Latino-Am. Enfermagem* 2008;16:640-645.
- [37] Hopkinson N.S. Lester-George A. Ormiston-Smith N. Cox A. Arnott D. Child uptake of smoking by area across the UK. *Thorax* 2013;0:1-3.
- [38] Mathers C. D. Loncar D. Projections of global mortality and burden of disease from 2002 to 2030. *PLoS Medicine* 2006;3:2011-2030.